

Nepomuk, beschermer tegen de gevaren van het water

Henriëtte Marsman-Slot

**“Aber diese Nepomucken
Von des Torgangs Luken gucken
Und auf alle Brucken spucken
Lauter, lauter, Nepomucken”.**
(Rainer Maria Rilkes, 1896)



Kaysersberg, Frankrijk - foto H. Marsman-Slot



Monreal, Duitsland - foto H. Marsman-Slot

Johannes van Nepomuk

Johannes van Nepomuk is beschermheilige tegen watersnood, verdrinkingen en beschermer van bruggen. Overal in Midden-Europa kan men zijn beeltenis tegenkomen, soms ook in andere delen van Europa. Langs het Duitse gedeelte van de Berkel staan meerdere beelden van hem, onder andere in Vreden en Stadtlohn.

Ook aan de bron van de Oude IJssel houdt Nepomuk de wacht, evenals in Krechting op de brug over de Aastrang. Het dichtstbijzijnde standbeeld kan men vinden in Zwillbrock, iets achter Groenlo. Al zo'n 100

m over de grens staat Nepomuk, aan de rechterkant voor het prachtige barokkerkje, vlakbij het pad naar het Zwillbrocker Venn.

Men hoeft dus niet zo ver te gaan of Nepomuk te ontmoeten. Toch is hij in ons land een tamelijk onbekende heilige. Tijd om deze waterman eens aan u voor te stellen.

Het historisch verhaal

Johannes van Nepomuk heeft echt bestaan. Het is dus een historische figuur.

Hij werd omstreeks 1350 in Nepomuk in Zuid-Bohemen (thans Tsjechië) geboren. Hij werd doctor in het kerkelijk recht en in 1389 vicaris-generaal in Praag. Daar raakte hij in conflict met de wereldlijke macht, met koning Wenceslaus IV van Bohemen zelf. Die ruzie liep heel slecht af!

In 1393 werd Nepomuk op last van de koning gevangen genomen en gemarteld; hij werd geboeid in de Moldau geworpen en verdronk. Nepomuk ligt in de St. Vitusdom van Praag in een zilveren praalgraf begraven.

Het biechtgeheim en de heiligverklaring

Veertig jaar na zijn dood werd in de bronnen voor het eerst als reden van zijn dood opgegeven dat hij het biechtgeheim van de koningin niet had willen schenden. Nepomuk werd patroon van de biechtvaders,

op het idee Nepomuk meer naar voren te schuiven als schutspatroon van het land.

In 1693 werd op de Karelsbrug in Praag een standbeeld voor hem opgericht. Dit werd het "startsein" voor het oprichten van een heleboel Nepomukken op een heleboel bruggen overal in Midden-Europa. De Karelsbrug met al zijn beelden is nu wereldvermaard. Streken vroeger alleen Tsjechen even liefkozend over zijn beeld, nu doen dagelijks honderden toeristen dat. De meesten overigens alleen voor het leuke vakantiekiekje voor thuis en meestal zonder te weten wie ze zoveel eer bewijzen.

Nepomuk wordt doorgaans afgebeeld als kanunnik met superplie, stola, schoudermanteltje en bonnet. Hij draagt een crucifix en een palmtak. Soms houdt hij zijn vinger op zijn mond om het biechtgeheim niet te verraden. Ook heeft hij vaak vijf sterren om



Krechting Aastrang - foto B. Bruil

beschermheilige van bruggen en beschermer tegen watersnood. In 1729 werd hij door paus Benedictus XIII heilig verklaard.

Contrareformatie en barok

In Tsjechië was Johannes Hus in 1415 op de brandstapel verbrand. Hus geldt als een van de belangrijkste voorlopers van de Hervorming. Hij werd na zijn dood als martelaar en een soort nationale held vereerd. De katholieke kerk wilde dat de Tsjechen Hus een beetje zouden gaan vergeten en hun protestantse ideeën zouden afzweren. Daarom kwam men toen

zijn hoofd. Deze verwijzen naar de lichten, die de plek zouden hebben gewezen waar zijn lichaam in de Moldau lag.

Rome erkende in 1961 de falsificatie van het biechtgeheim. Dat deed niets af aan de populariteit van Nepomuk. Voor veel Tsjechen, Duitsers, Oostenrijkers, Polen en Hongaren is Nepomuk nog altijd de heilige, die hen beschermen zal tegen de gevaren van het water.

Nepomuk in Nederland

Ook in ons land staat een bruggenbeeld van Nepo-

muk – eentje maar -, op de brug over de Swalm in Swalmen, vlakbij Roermond. Het is een moderne Nepomuk, gestileerd en met een vinger op zijn mond (vanwege het biechtgeheim). Voor de Tweede Wereldoorlog stond er ter plekke een meer traditionele Nepomuk, maar dit beeld heeft het oorlogsgeweld niet overleefd.

In Boxmeer en Thorn staan Nepomukkapellen. In de Thornse kapel staat een beeldschoon veelkleurig beeldje. In de kapel van Boxmeer is onze zustervereniging gehuisvest. De historische vereniging draagt zelfs zijn naam.

Nepomuk op onze reizen

Nepomuk mag in ons land dan wel niet zo bekend zijn, in zijn thuisland Tsjechië staat in elke stad of dorp van enige betekenis wel een en soms meerdere beelden van hem. Er zijn ook particulieren, die een



Praag - foto E. Vredenberg

beeld van Nepomuk in de tuin hebben. Ook in andere Midden en Oost Europese landen kan men hem regelmatig tegenkomen. Oude, versterkte bruggen hebben zijn voorkeur, maar hij voelt zich ook prettig in een klein kapelletje.

Pompeus is zijn beeld in Heidelberg aan de Neckar, heel lieflijk daarentegen zijn beeltenis in een kapelletje in Heilbronn. In Oostenrijk wil men nog wel eens een dakje boven zijn hoofd plaatsen, zoals in Bach aan de Lech. Dan heeft hij iets een paraglijder. In het Luxemburgse Vianden bewaakt hij de brug over de Our, in het Zwitserse St. Ursanne de brug

over de Doubs en in Brugge bij onze zuiderburen de brug over de Dijver. In Frankrijk komt men Nepomuk nauwelijks tegen. Wel in Kaisersberg op de brug over de Weiss en in Chemilly op de brug over de Durgeon. Beide in het oosten van Frankrijk.

Bijzonder is de geschiedenis van de Nepomuk in Sibitu in Roemenië. Al jaren stond het beeld midden in het centrum van de stad, tot het op een bepaald moment op last van de communisten moest verhuizen naar een minder prominente plaats, ergens aan de rand van de stad. Veel inwoners willen nu hun Nepomuk terug op de markt. Tot op heden heb ik in 17 Europese landen Nepomukbeelden getraceerd.

De meeste beelden dateren uit de achttiende eeuw, maar het is opmerkelijk dat er laatste jaren weer een opleving in het oprichten van beelden van Nepomuk te zien is. Zo kan men in het ene dorp een beeld in de barokstijl tegenkomen en in de volgende plaats een uiterst modern gestileerde Nepomuk. Ik noemde al het moderne beeld in Swalmen, maar met name in de Eifel vindt men nogal wat nieuwe Nepomukken. Heel mooi, zij het enigszins moeilijk als Nepomuk te herkennen – alleen de plek pal aan de Niers is een duidelijke verwijzing – is het beeld in Kevelaar.

In Polen aan de Oder staat een wel heel moderne, bijna futuristische uitgave van Nepomuk. Het oude beeld was aan vervanging toe en men heeft er een beeltenis van iemand van een andere planeet voor teruggeplaatst.

Vraagje tot slot

Mocht u op uw trektocht door Europa een Nepomuk tegenkomen en heeft u een digitale camera zou u dan alstublieft een plaatje voor mij willen schieten? Zo'n 25 jaar geleden kwam ik Nepomuk voor het eerst tegen in Vreden. Jan de Vries maakte me er opmerkzaam op. "Dat is de beschermheilige tegen de gevaren van het water". Wij konden toen niet bevroeden dat die beschermheilige veel van mijn vrije tijd zou gaan opslokken. Hoewel, misschien is dat overigens toch niet zo vreemd voor een waterschapsarchivaris.

Mijn collectie foto's en plaatjes e.d. is de 400 Nepomukbeelden allang gepasseerd.

Bij mijn afscheid als voorzitter van het Historische Genootschap kreeg ik van het bestuur een Duits icoontje met mijn illustere vriend. André Reincke had die in Keulen op de kop getikt. En nog maar onlangs kreeg ik van Jan Reudink vanuit Oostenrijk een Roemeense Nepomuk toegestuurd.

Hij houdt mij bezig, Johannes van Nepomuk. Bij Waterschap Rijn en IJssel is mijn heilige onderhand een bekende geworden. Van veel collega's heb ik al een of meer Nepomukken gekregen. Als mijn collega's maar niet teveel op Nepomuk vertrouwen en er voor blijven zorgen dat een goede waterbeheersing en waterkering in onze regio toch vooral in hun handen ligt.